Po vojne zostali len žiarovky v lustri. Vydrancované divadlo vzkriesil Janko Borodáč

SPOLOVICE RUSÍN A RODÁK Z PREŠOVA VYRÁSTOL V RODINE KOČIŠA A POMOCNICE

Strávil tu zhruba osem skutočne plodných rokov.

KOŠICE. Do Košíc sa mu veľmi nechcelo, z Bratislavy ho poslali preč, aby nebol na očiach. O niekoľko rokov neskôr zase musel opustiť metropolu východu.

Divadelný režisér, herec, pedagóg a prekladateľ Janko Borodáč sa významnou úlohou zaslúžil o rozvoj košického divadla, ktoré prežilo temnú dobu druhej svetovej vojny pod maďarskou vládou.

V Košiciach našiel po maďarskej okupácii v divadle doslova spúšť. Vedel sa s ňou vysporiadať a vtlačil mu celoštátnu pečať. Určil na dlhé roky jeho smerovanie.

Rodák z Prešova prežil v Košiciach osem rokov spolu s manželkou.

Tento rok si pripomíname 130. výročie jeho narodenia. Pri tejto príležitosti si ho uctil i Košický samosprávny kraj a vyhlásil ho za svoju historickú osobnosť.

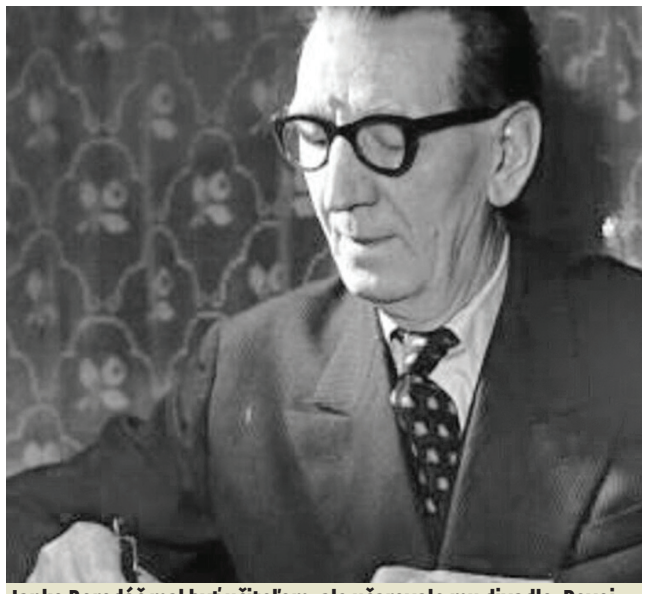

Janko Borodáč mal byť učiteľom, ale učarovalo mu divadlo. Povojnové roky ho zaviedli do Košíc, kde nanovo vybudoval profesionálne divadlo. FOTO: SDKE.SK

Janko Borodáč (1892-1964), režisér a zakladateľ moderného slovenského divadla medzi študentmi VŠMU. Medzi nimi aj Božidara Turzonovová. Rok 1962. FOTO: ANTON ŠMOTLÁK

Otec si rád vypil, mama nosila zvyšky

Ako sa vlastne tento polovičný Rusín dostal z chudobných rodinných pomerov medzi kultúrnu smotánku?

Prvé roky jeho života vôbec nenaznačovali, že svoj život zasvätí kultúre. Narodil sa v roku 1892 v Prešove do veľmi chudobnej rodiny.

Nedostatok peňazí ho sprevádzal počas jeho detských i mladíckych rokov. Inak to ani nemohlo byť.

Pochádzal z deviatich detí, rodičia boli negramotní, otec slúžil ako kočiš, mama prala vojenskú bielizeň.

Rodina žila v chudobnej štvrti pod Kalváriou na vtedajšej Blšej ulici pri Toryse.

Ako sa dozvedáme z publikácie venovanej Jankovi Borodáčovi, ktorú vydal Košický samosprávny kraj a jej autorom je bývalý riaditeľ Štátneho divadla Košice, dnes dramaturg činohry Peter Himič, Borodáčov otec si rád vypil.

Prácu si tak dlho nikdy nevedel udržať a mama si musela privyrábať peniaze v reštaurácii, odkiaľ nosila deťom nedojedené jedlo.

„Zrejme už tam sa rodil Borodáčov celoživotný odpor k alkoholu. Takto sa pretĺkali Borodáčovci v podstate celý život. Na túto rodinnú fotografiu Borodáč často spomínal. Zdôrazňoval, ako ho chudobné pomery zocelili, ako sa sám musel pretĺkať životom," píše Himič v publikácii.

Z učiteľa herec

Borodáčove prvé profesijné kroky smerovali k učiteľstvu. Istý čas pôsobil v Pstrinej, dedine pod Duklou. K divadelníctvu po prvý raz pričuchol v Kvačanoch pri Prešove, kde sa venoval ochotníckej činnosti.

Počas prvej svetovej vojny ho zajali Rusi, ochorel pri nich na týfus. Infekčné ochorenie, ktoré sa dobre šíri najmä v znečistených a stiesnených podmienkach, síce prekonal, ale poznačilo ho na celý život.

Do smrti mal rôzne zažívacie problémy a keďže bol tuhý fajčiar, odniesli si to aj jeho pľúca. Na pražské konzervatórium nastúpil už ako zrelý 27-ročný muž.

Po štúdiu pôsobil Borodáč v Propagačnom súbore Slovenského národného divadla, kde sa zoznámil so svojou budúcou manželkou Oľgou Országhovou.

V roku 1929 sa stal dramaturgom a umeleckým šéfom Činohry SND, neskôr vedúcim slovenskej činohry.

Prešov ako kultúrne centrum

Po druhej svetovej vojne sa Borodáčova profesionálna kariéra presunula do Košíc. O osude Borodáčovcov rozhodol novovymenovaný šéf Slovenského národného divadla Andrej Bagar.

Manželia mali odísť mimo hlavného mesta, ideálnymi sa tak pre nich stali Košice, v ktorých po vojne vzniklo štátne Východoslovenské národné divadlo. Borodáč sa stal jeho riaditeľom.

Počas vojny bolo centrom profesionálnej scény pre východné Slovensko takzvané Slovenské divadlo v Prešove.

„Prešov, okrem politických, správnych a hospodárskych inštitúcií, prebral po anexii Košíc v roku 1938 na seba aj úlohu kultúrneho centra. Naopak, v tom čase bolo budovanie slovenského profesionálneho divadla v Košiciach, ktorého začiatky siahajú do roku 1924, prerušené a Košičania museli na svoje Národné divadlo čakať do roku 1945."

Plnohodnotné divadlo

Povojnové začiatky v Košiciach neboli jednoduché. Hodnoverné svedectvo o tom podáva dochovaný výrok Borodáča.

„Druhý deň poobzerali sme si divadlo. Jediný výraz, ktorý je správny: vydrancované do gruntu. Len niekoľko žiaroviek ostalo vo veľkom lustri, inde nič. Všetky kulisy odviezli do Miškovca," opisuje krajská publikácia.

Andrej Bagar chcel mať spočiatku v Košiciach jednoodborové divadlo, ktorému by vypomáhala bratislavská opera. Borodáč tieto prvotné predstavy pozmenil, rozhodol sa vybudovať tri súbory: operu, činohru i balet.

„Preberám Košické štátne divadlo (vlastne idem stavať) a urobím všetko preto, aby neskrachovalo, keď už toľkokrát zahynulo."

Východoslovenské národné divadlo ako prvú premiéru uviedlo 15. septembra 1945 hru Ivana Stodolu Marína Havranová.

Do strany nevstúpil

Po februári 1948, kedy moc v krajine prevzali komunisti, sa ukázalo, že pokojné povojnové mierové roky netrvali dlho.

Aj keď mnohí významní predstavitelia po tomto dátume postupne vstúpili do strany, Borodáč tak neurobil počas celého svojho života. Nebol členom komunistickej, ani žiadnej inej politickej strany.

Zašlo to až tak ďaleko, že mu v sezóne 1948/1949 ponúkli prihlášku, no on ju odmietol a očakával, že toto rozhodnutie môže spôsobiť jeho odvolanie z riaditeľskej stoličky.

Začiatkom 50. rokov 20. storočia sa Borodáč blížil k penzijnému veku, čo bola pre komunistov možnosť, ako sa ho v divadle elegantne zbaviť.

Borodáč ukončil svoju činnosť v Košiciach vo februári 1953. Počas približne ôsmich rokov svojho pôsobenia vo Východoslovenskom národnom divadle režíroval 26 titulov, z toho dve opery.

Medzi jeho najvýznamnejšie inscenácie patria: tragédia Pavla Országha Hviezdoslava Herodes a Herodias, Statky-zmätky od Tajovského, Tri sestry od Antona Pavloviča Čechova či opera Krútňava od Eugena Suchoňa.

Návrat do Bratislavy

Nepochybne dôležitú úlohu v jeho osobnom ale i profesijnom živote zohrala jeho manželka Oľga. Pomáhala mladým hercom zdokonaľovať sa a čo je prekvapujúce, zapájala sa do šitia kostýmov.

Po návrate do Bratislavy Borodáč opäť pracoval ako režisér v SND a ako pedagóg na Vysokej škole múzických umení, kde učil herectvo a réžiu. V Bratislave pôsobil až do svojej smrti v roku 1964. Rôznorodý a pestrý bol i ďal-ší osud košickej divadelnej scény.

V roku 1955 bolo divadlo premenované na Štátne divadlo. V 90. rokoch prešlo rozsiahlou rekonštrukciou, ktorá citlivo zachovala jeho pôvodný ráz.

Počas druhej Mečiarovej vlády v rokoch 1994 až 1998 sa uskutočnil pokus zlúčiť košické divadlo s prešovským.

Takto sa košická inštitúcia pod názvom Divadlo Janka Borodáča stala súčasťou Východoslovenského divadla.

V roku 1998 získalo divadlo opäť samostatnosť a vrátilo sa k názvu Štátne divadlo Košice.

KATARÍNA GÉCZIOVÁ

Autorka článku čerpala informácie z publikácie "Janko Borodáč, historická osobnosť Košického samosprávneho kraja 2021", ktorú Košický samosprávny kraj vydal pri príležitosti vyznamenania tohto umelca. Autorom publikácie je Mgr. Peter Himič, PhD.

Župné ocenenie získala košická infektológia, vedci aj známi umelci

KOŠICE. Verejné ocenenia Košického samosprávneho kraja (KSK) za rok 2021 získalo celkovo 15 osobností a šesť kolektívov.

Ich slávnostné odovzdávanie sa uskutočnilo v sobotu v Štátnom divadle v Košiciach.

Ocenené osobnosti Košického samosprávneho kraja za rok 2021. FOTO: FB/ KOŠICKÝ SAMOSPRÁVNY KRAJ

Pocta pre Janka Borodáča

Špeciálne ocenenie Historická osobnosť regiónu udelilo krajské zastupiteľstvo in memoriam Jánovi Borodáčovi za založenie Východoslovenského národného divadla v Košiciach a za výchovu generácie umelcov súborov činohry, opery a baletu.

Cenu KSK si prevzali vysokoškolský pedagóg, vedec a zoológ Juraj Ciberej, bývalý dekan Právnickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika (UPJŠ) Jozef Suchoža a prednosta Kliniky liečebnej rehabilitácie Nemocnice Agel Košice-Šaca Ľudovít Želinský. Z kolektívov patrí táto cena Klinike infektológie a cestovnej medicíny Univerzitnej nemocnice Louisa Pasteura (UNLP) a Lekárskej fakulty UPJŠ Košice a Folklórnej skupine Jadlovec Margecany.

Pedagógovia, vedci i umelci

Cenou predsedu KSK boli ocenení vedúci katedry anatómie, histológie a fyziológie Univerzity veterinárskeho lekárstva a farmácie (UVLF) Ján Danko, choreografi a taneční pedagógovia Marilena Halászová a Andrej Halász, pedagóg a priekopník environmentálneho zmýšľania, spracovania a recyklácie surovín a odpadov Tomáš Havlík, organický chemik a zakladateľ laboratória nukleárnej magnetickej rezonančnej spektroskopie Ján Imrich a maliar Zoltán „Enzoe" Nagy.

Čestnú cenu predsedu KSK získali herečka Beáta Drotárová, učiteľka Ľubica Fedorová, režisér Peter Kerekes, generálny riaditeľ Antik Telecom Igor Kolla, biotechnologička Darina Štyriaková, športovec Alexander Vaško ml., Dobrovoľnícke centrum KSK, Karpatská nadácia, občianske združenie Maják nádeje a hudobná skupina No Name.

(tasr)